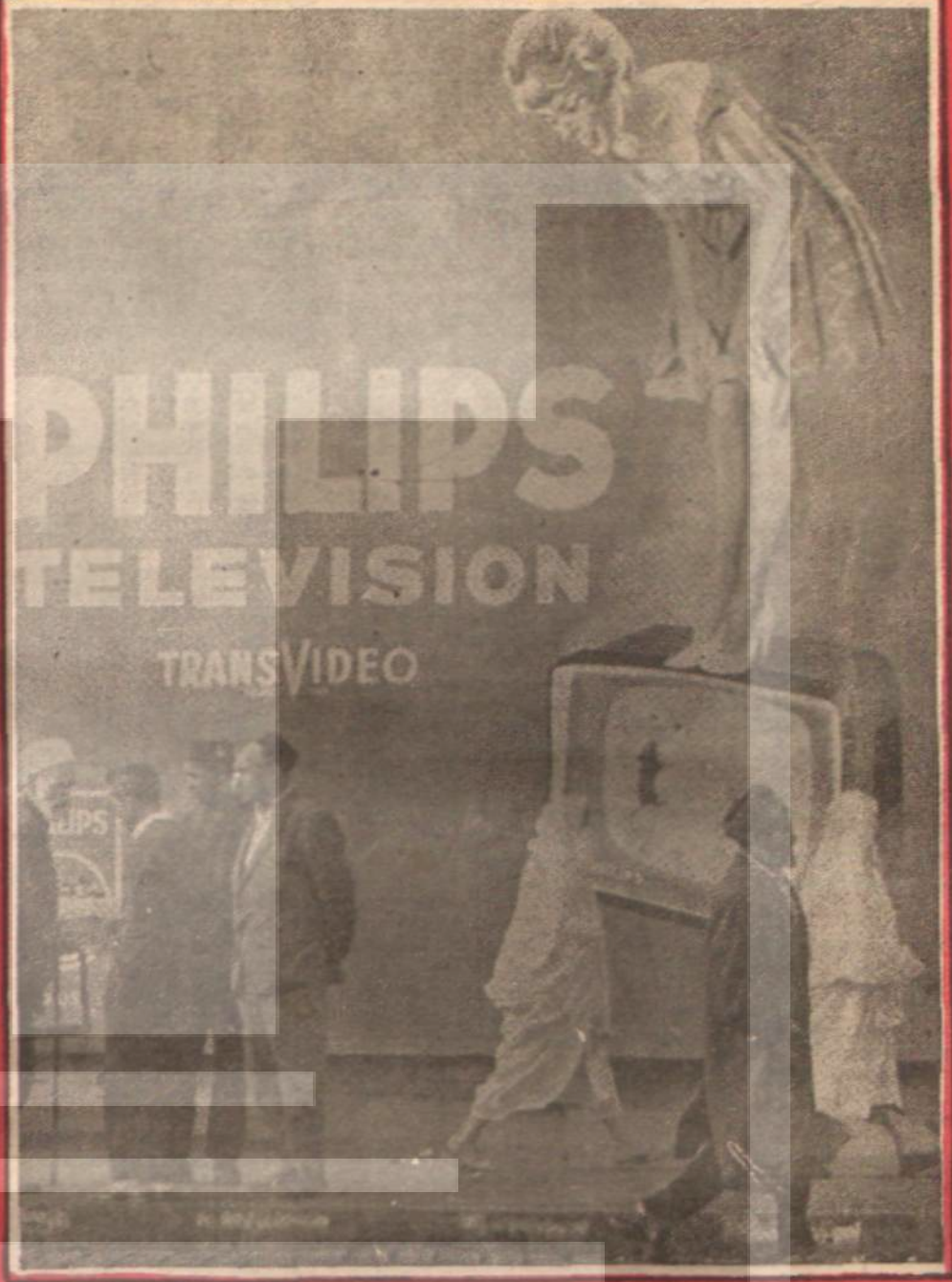

YÖN

HAFTALIK GAZETE

40 TL

**ARAP
DÜNYASINDA
SOSYALİZM!..**

BAKIŞ

TÜRKLERİ KÜÇÜMSEME, KAPİTALİZM VE KAPİTÜLASYONLAR

Prens Sihanouk'tan sonra, bu hafta başyazı sayfamızı sevinçle Iowa Üniversitesi Siyasal Bilim Bölümü Başkanı Prof. James Murray'e bırakıyoruz. Prof. Murray, geçen yıl İstanbul Üniversitesinde ders vermiş ve bu fırsattan yararlanarak Türkiye'deki Amerikalıların tutumunu incelemiştir. Prof. Murray ne bir solcudur, ne de Amerikan emperyalizmine karşıdır. Sadece gerçekçi ve akıllı bir Amerikalıdır. Bu tutum, Amerikalı yetkililerden farklı olarak profesörün, Türk - Amerikan ilişkilerindeki temel ziddiyetleri vakalmasına imkân vermiştir. İncelemesi vankılar uyandıracağı inancındadır. D. A.

Makûl ölçüde sağam bir göze ve kulağa sahip bulunan, yabancı ülkede bir Amerikalı olarak, memleketimin Türkiye'deki durumu hakkında bazı izlenimler edinmekten kaçınmayı imkân sız buldum... Edindiğim izlenimler, bağımsızlığımı desteklemiş olduğumuz, ekonomilerine yardım ettiğimiz ve özgürlüklerimizi koruma taahhüdünde bulunduğumuz gelişme halindeki ülkelerde, işlerin nasıl olup da bu kadar kısa zamanda kötüye gidebileceğini göstermek bakımından ibret vericidir. Türkiye, özellikle ilginç bir durumdur. Zira Türkiye daha Truman Doktrini zamanından beri, en güvenilir müttefikimiz, en sıcak dostumuz ve Üçüncü Dünya ülkelerinde Amerikan yardımı ve işbirliği sayesinde kalkınma, modernleşme ve savunma yolunda neler yapılabileceğini ispatlamak için iftihar la gösterdiğimiz örnek memleketi.

Ama iki yıldır Türkiye'de Amerikan aleyhtarlığı artan bir hızla gelişmektedir. Ve bu düşmanlık, sadece bir kaç öğrenci örgütüne ve ufak çapta aşırı sola övgü değildir. Türkiye'nin önde gelen iki gazetesinin yazarları, İstanbul Üniversitesinde tanıdığım hocaların hiç değilse yarısı, haftalık dergilerin çoğu, en büyük öğrenci örgütleri, konuştuğum en az bir düzine iş adamı, milletvekillerinin önemli bir kısmı, Amerikayı çok sert bir dille eleştirmektedirler. Bunlardan çoğu, iki ülke arasındaki ilişkilerin yeniden değerlendirilmesi zamanının gelip gelmediğini yüksek sesle kendilerine soruyorlardı.

Amerikan düşmanlığının doğuşuna yol açan neden açıktır: Kıbrıs. Ama Kıbrıs, düşmanlığın tek açıklaması olamaz. Makarios, Anayasayı çiğneyerek Kıbrıs'taki Türk azınlığının haklarını ortadan attığı zaman, gerek Türk Hükümeti, gerekse Türk halkı, diplomatik destek için gözünü Amerikaya çevirmiştir. Konuştuğum her Türk şöyle diyor: «Müttefik değil miyiz yani? Siz bizim yardımımıza muhtaç olunca, Kore'ye gidip savaşmakta kusur etmedik. Bizim sizden şimdi istediğimiz tek şey, Kıbrıslı kardeşlerimizin haklarını, gerekirse askerî gücümüzle korumaya müsaade etmenizdir. Ama siz, olmaz diyorsunuz ve iki yüzlü Yunanlıları destekliyorsunuz. Kıbrıs'taki Yunan askerî hedeflerini bombalamamızı engelliyorsunuz, ama kendiniz Kuveyt Vietnam'ı bombalıyorsunuz. Dominik'teki Amerikalıları koruma bahanesiyle oraya asker çıkarıyorsunuz, ama bizim Türk kardeşlerimizin hayatını korumak için Kıbrıs asker çıkartma teşebbüsümüzü durduruyorsunuz».

Türklerin bu duygusu yaygındır ve derindir. Fakat Amerikan düşmanlığını yalnız bu duyguya bağlarsak, kendi kendimizi aldatırız. Kıbrıs bu düşmanlığın patlak vermesine vesile olmuştur. Hoşnutsuzluğun kökünü, çok daha derinlere gitmektedir. Türkiye'de kaldığım on ay zarfında, bu köklerin hepsine eriş-

meyi başardığımı iddia edemem. Fakat hiç değilse, yaygın Amerikan düşmanlığının üç temel nedeni açığa çıkmıştır: Küçümseme, kapitalizm ve kapitülasyonlar.

Kıbrıs işinin bugünkü durumun tek nedeni olduğu varsayımı bile, temeldeki güçlükleri götürmektedir. Çünkü bu varsayım, Türklerin günlük buhranların ötesinde ülkelerinin uzun vadeli çıkarlarını görme yeteneğinden yoksun buldukları anlamını taşımaktadır. Böyle bir varsayım, uzun zaman diplomatik nezaket perdesi altında gizlene bile, Amerikalılara Türklerle karşı yerleşmiş olumsuz tutumunun bir delili sayılmalıdır. Ama bu olumsuz tutum ergeç açıkça ortaya çıkacak nitelikte çıkmıştır da- ve belli bir andaki Amerikan politikasına tepki olarak açıklanamıyacak derin bir düşmanlığı doğuracaktır.

«YÖN VERİLME HAFTASI»

Bu Türkleri küçümseme gerçeği ile ilk karşılaşmam, 1964 yazında Türkiye'ye hareket etmeden önce, Amerikan Dışişleri Bakanlığında yön verilme haftasında (orientation week) oldu. Bakanlıkta bir süre uzman bize tekrar tekrar, Türkiye'de en önemli konuların Kıbrıs ve insan hakları olduğunu (Amerikan insan hakları, yani Türk değil) söylediler. Kıbrıs konusunda Amerika'nın kesin bir politikası bulunmadığı, o halde bizim de bulunmamamız gerektiği uzmanlarca tavsiye edildi. Ama insan haklarından yana çıkmahydık ve Fulbright fonundan ders vermeye giden herkes Türkiye'ye varır varmaz bu konuda soru yağmuruna tutulacağından hazırlıklı bulunmalydık. Bu yön verilme haftasının sonucu, Dışişleri Bakanlığının uzmanlarının tavsiyelerine uydukları ölçüde, dışarıdaki Amerikalıların, gülünç ve aptal görünmekten kurtulamayacaklarını öğrenmek oldu. Amerikadaki insan hakları sorunu, çok ufak bir azınlık dışında Türkleri zerrece ilgilendirmemektedir. Kıbrıs ek olarak ilgilendikleri konular petrol, toprak reformu ve sınıf kalkınmasıdır. Bizim insan hakları sorunumuzun Türklerin kafasında baş yeri tutan bir konu olduğunu kabul etme ve onları gerçekten ilgilendiren davaları bilmezlikten gelme, sözünü ettiğim küçümsemeyi yansıtan bir dar görüşlülüktür. Türkler, bir çok kez dikkatimi buna çektiler.

Söz konusu küçümsemenin daha ince, fakat daha aydınlatıcı bir başka belirtisi de, Türk «ilerleme»sini ortaya koyacak en iyi ölçünün, Türklerin Amerikan usullerini taklit etme oranında toplanacağı görüşüdür. Amerikalılar benden sık sık Iowa Üniversitesini ile İstanbul Üniversitesini kıyaslamamı istemişlerdir. Her seferinde de, ikişer arasındaki fark, otomatik olarak İstanbul Üniversitesinin düzeltilmesi gereken bir eksikliği sayılmıştır. Gerçekten ben de, İstanbul Üniversitesinde düzeltilmesi gereken bir çok şey bulmuşumdur, nasıl ki Iowa Üniversitesini de çeşitli bakımlardan ıslâhâ muhtaç görmekteyim. Ama eğitim sistemlerindeki farklar, çok kez iki ayrı ülkenin kültürleri arasındaki farkları yansıtmaktadır. Bunu gözönünde tutmadan Türk Üniversitesini değiştirmeye kalkmak, yalnız yanlış olmakla kalmaz, daha kötüsü, Türkiye'nin her türlü sorununun Amerikayı taklit etmekle çözülebileceği sonucuna bizi vardırıdır. Bu da öyle bir Amerika böbürlenmesi ve başkalarını hor görmedir ki, bunu ancak, böyle bir tutumun Türk milletini küçümseme anlamını taşıyacağı farkında bile olmayan bazı Amerikalıların ahmaklığı aşabilir. Yalnız eğitimde değil, hemen bütün alanlarda hâkim olan Amerikan tutumu şöyle özetlenebilir: «Bana bak, benim küçük müslüman dostum. Siz acayip, fakat oldukça hoş bir milletsiniz. İlerleme mi istiyorsunuz?»

Öyleyse kendi kültürünüzü, kendi değerlerinizi terkedip ve bizinkileri koparıyorsunuz ki Hür Dünyanın merkezi Ankara değil, Washington'dur. Füzelere, gerekirse ne zaman ihtiyacınız olacağını biz kararlaştırırız, Kıt'a Çin'i tanıyıp tanımayacağımızı biz söyleriz. Vietnam'da nasıl davranılması gerektiğini biz tesbit ederiz. Ortaklığımıza sizin katkınız, bizim aldığımız kararları desteklemekten ibarettir. Sizin o kararların alınmasında bir rolünüz olmaz.» Amerikan yetkilileri tamamen bu dili kullanıyorlarsa da, Amerikan tutumunun böyle olduğunu Türklerden çok daha az zeki ve görgülü bir millet bile kolaveca anlayabilir.

«AMERİKA İRTICAYI TUTAR!»

Türkiye'deki Amerikan düşmanlığının elle tutulur nedenlerinden bir başkası da, en iyi şu cümlele özetlenebilir: «Biz, serbest teşebbüs satıyoruz». Bunu bana ilk kez İstanbul'da, Amerikan Haberler Bürosu (USIS) yetkililerinden biri söylemişti...

Bu serbest teşebbüsçü eğilimin dik kate değer yanı yok. Birleşik Devletlerin herhangi bir yerinde bir klüp toplantısında benzer görüşler sık sık ileri sürülür. Yalnız Türk ekonomisinin önemli bir kısmının devlet elinde bulunmuş, ekonominin nüfus artışı çıkartılınca yüzde l'den az bir hızla büyüdüğü ve üniversite iktisatçılarının tam desteği ile Hükümetin merkezî plânlamaya ve ekonomide geniş devlet iştiraki-ne yöneldiği hatırlanırsa, Türkiye'deki Amerikan yetkililerinin serbest teşebbüsçü tutumu önem kazanır.

Gelişme halindeki ülkelerin hemen hepsinde halka, yıllar boyu kapitalizmin kötü bir şey olduğu söylenmiştir. Bu durumda, dışardaki Amerikalıların, özellikle Hükümeti temsil edenlerin, politikalarını serbest teşebbüs ve kapitalizm terimleri içinde ifade etmelerinin çok kez yararlı olmayacağını anlamaları gerekirdi. Bu yolda neden direndiğinin cevabı, Türkiye'deki Amerikan düşmanlığının temel nedenlerine ışık tutmaktadır.

Türkiyede bugün kapitalizme, kontrolsüz kapitalizme inanan, belli ve kudretli bir azınlık grubu vardır. Bu zengin grup, tarım ve sanayi alanlarındaki her türlü ekonomik reforma başarıyla karşı koymaktadır. Grup mensupları, büyük şehirlerde ve taşrada, ekonomik ve politik hayata hükmeden güçlü kişilerdir. Bu genellemenin istisnaları olabilir, ama söz konusu azınlık grubu, Türkiye, ekonomik ve toplumsal reforma yöneldiği anda bunun karşısına dikilmektedir.

Önde gelen Amerikan yetkililerinin temas kurdukları Türklerin hemen hepsi bu gruptan gelmektedir... Halkta da haksız, okunmuş Türklerin büyük çoğunluğu, bugünkü Türk politikasının temel sorunu olan ekonomik ve toplumsal reform konusunda, Amerika'nın taraf tuttuğu kanısındadır: Amerika, irticanın yanındadır...

«A.P. BİZİMDİR!»

Türklerin en hassas oldukları tarihsel bir konu varsa, o da kapitülasyonlardır... Atatürk'ün en büyük başarılarından biri, bu kapitülasyonları kaldırmasıdır. Gerçekten, Batılıların, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Türkiye'nin Sultanlığa karşı isyanı saydıkları hareketi, Türkler, yabancıların askerî ve ekonomik egemenliğinden memleketlerinin kurtulması için yapılmış bir bağımsızlık savaşı olarak görmektedirler.

Bu tarihsel geçmiş karşısında, Türklerin Batı şirketlerine Hükümetleri tarafından tanınan petrol haklarını nasıl karşıladıklarını tahmin güç değildir. Şu anda Türkiye'de faaliyet gösteren üç büyük şirket arasında (Shell, Mobil ve British Petroleum) en çok göze batan Mobil'dir. Mobil'e yöneltilen suçlama şudur:

Şirkete petrol bulmak ve petrol kaynaklarını geliştirmek için imtiyazlar verilmişti. Yerli petrolü geliştirmek yerine, Türk Mobil'li, kendisine sağlanan dövizlerle, dünya fiyatlarından yüzde 35 pahalı olarak Kuveyt Mobil'inden petrol ithaline gitmiştir.. Bu suçlamanın doğruluğunu kesin olarak tesbit edebilmemiş değiliz. Kendileriyle konuştuğum Mobil yetkilileri, sorularımı cevapsız bıraktılar. Gördüğüm Türkler de iddiayı kesin delillerle ispat edebildi.

Ama bu konuda ilginç olan, Türkiye'deki resmi Amerikan çevrelerinin tutumudur. Başlangıçta, Türklerle belirtildi ki, imtiyazlar bir Türk hükümeti tarafından verilmiştir. Bu sebeple, Türkler de Amerikalılarla aynı durumdadır. Daha sonra Amerikan yetkilileri, Mobil'in özel bir şirket olduğu görüşünü benimsediler. Amerika, serbest teşebbüsüne inanmaktaydı; Türkler, Mobil'i Amerikan Dışişleri Bakanlığıyla eşit tutmakla hata etmekteydiler.

Amerikanın kendi ülkesinde petrol üretimini düzenlemek için yaptığı müdahaleler ortadayken, bu acayip tutumun mantıksızlığı bellidir. Üstelik, petrol politikasının, Amerikan dış politikası alanı dışında özel bir konu olduğunu ileri sürerlerin kimseyi kandıramayacakları açıktır.

Bir kaç gün önce, Des Moines Register gazetesi, muhafazakâr partinin kesin zaferiyle sonuçlanan son Türk seçimlerini yorumlayan bir başyazı yayınlamıştır. Yazar, Türk politikası hakkında bilgisizliğini itiraf ettikten sonra (Bu bilgisizlik, seçimlerin Hükümetin yenilgiyle sonuçlandığını yazılmasıyla bellidir), seçim Türkiye'de «bizim taraf»ın zaferini sağladığını ileri sürmekteydi.

Türkiyede «bizim taraf», yani Amerikanın tarafı, şehirlerdeki büyük iş adamları ile nüfusun çoğunluğunu teşkil eden köy halkıdır. Çoğunlukla mahallî imamın etkisi altında bulunan köylüler, dini bakımdan muhafazakârdır ve seçimi kazanan parti, köy halkının inançları ile ustaca oynayabilmektedir. «Öteki taraf» ise, ilimli şehirliyle Türkiye'de sosyal ve ekonomik reformları isteyen herkeştir. Reformları gerçekleştirme zamanı gelince -ki herhalde gelecektir- hareket yalnız Türk muhafazakârlarına karşı değil, kaçınılmaz biçimde Amerikalılara karşı da gelecektir.

Amerika, gelişme halindeki ülkelerde reform hareketlerini, çıkarlarına tahdit saydığı, başkalarını hor görerek kapitalizm vazıhlığı yaptığı ve kapitülasyonlardan yana olduğu sürece, başka bir sonuç bekleyemeyiz.

Öyle sanıyorum ki, bir süre için Türkiye haberleri gazetelerden silinecektir. Ama gelecekte bir gün, Des Moines Register gazetesi, Türk Hükümetinde köklü bir değişiklik olduğunu, devrimci bir reform grubunun (ezeteye göre şüphesiz komünistlerin etkisi ile) iktidarı ele geçirdiğini ve Birleşik Amerikanın düşmanlığının ilk mihrağı haline geldiğini bize bildirecektir. Ve o zaman bütün Amerikan üniversitelerinde, «Türkiye'de neler oldu» konusunda tartışmalı konferanslar düzenlenecektir.

Prof. James Murray

SUNAY'DAN MUCİZELER BEKLENİYOR!

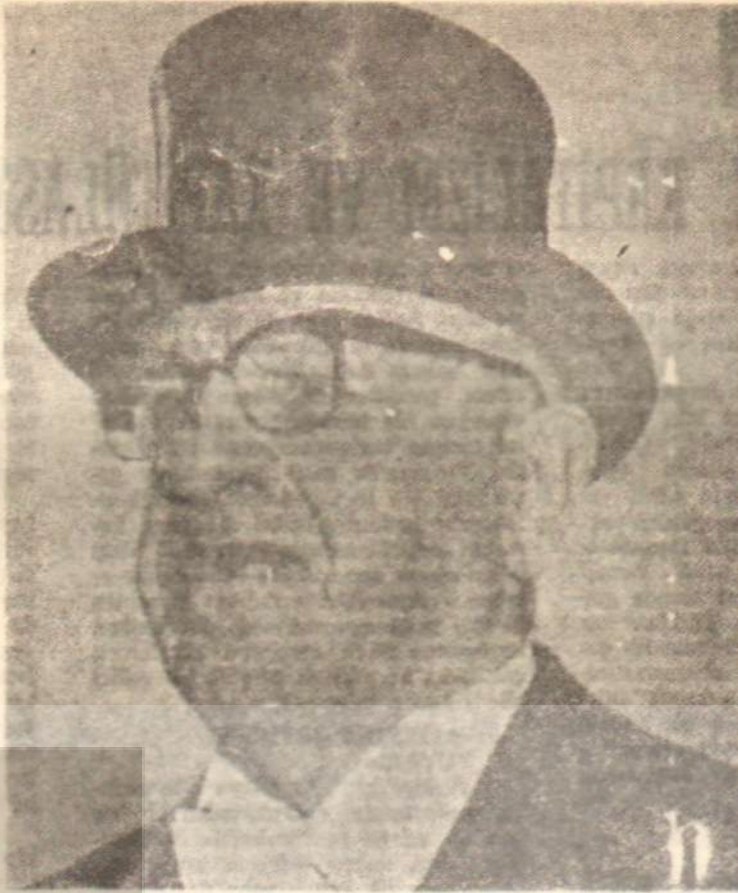
'Büyük hayallerle Demirel'i iş başına getiren çevreler, çok kısa bir sürede parlamenter sistemin bir çıkmaz içine düşmesi üzerine, ümitlerini Sunay'a bağlamışlardır. Varlıkları, AP-CHP kardeşliği biçiminde anladıkları statükocu bir huzurun peşindedirler. Ne var ki tecrübesiz Demirel, bir seçim kanunu macerasıyla iktidar - muhalefet ilişkilerini 27 Mayıs öncesi günlerine benzetmiş, parlamentoyu felce uğratmıştır. İktidar - muhalefet ilişkilerini yu muşatacak, parlamentoyu çalı şır hale getirecek ve korkulu söylemleri unutturacak bir hakeme mutlaka ihtiyaç vardır. Demirel'in hayal kırıklığına uğ ratıldığı, fakat Demirel'e bir alternatif göremiyen çevreler, böy le bir hakem olarak gözlerini Sunay'a çevirmişlerdir. Fakat Sunay, iki ufak parti hariç, diğerlerinin tam desteğini sağladığı halde, destekçi partilerin bütün oylarını toplayamadı. Se çime 627 üyeden ancak 532'si katıldı. Başkanlık seçimini iler de AP'ye karşı koz olarak kul lanmak isteyen ve seçim kade rini «erkeklik gösterileri»ne bağ layan Bölükbaşı'nın 29 kişisi düşülse de, 60 küsur kişinin oy lamaya gelmediği anlaşılmalıdır. Seçime katılan 532 kişiden de 71'i Sunay'a oy vermeyi red detmiştir. 47 kişi boş oy kullan mıştır. 21 Mayıs hareketini ih bar ettiği halde, Mamak sandık ları arasında yer alan 'Türkey' çiler, «seçime demokratik bir hava verme» gerekçesiyle, Sunay yerine kendi liderlerine oy vermeyi tercih etmişlerdir. Celâl Bayar da 5 oy almıştır. AP' liler Bayar'a çıkan oyların «rejim düşmanı hınzır TIP'lilerin» eseri olduğunu ideri sürmekte dirler. Orhan Birgit'in de Bayar'a oy verme marifetini gös terdiğini söylemektedirler. Bayar'ın kızını, Menderes'in oğlu nu, Gedik'in karısını milletvek li yapanlar, Bayar oyları karşı nında, suçluyu komşuda ara yacak kadar tathıs kurnazdır lar! Esasen Sunay'ın Başkan adaylığı, «genel hava»nın etki siyle, AP için kaçınılmaz bir zorunluk olmuştur. Nitekim, Or general Tural'ın Genelkurmay Başkanlığına da ekspres sür'atle Bakanlar Kurulundan geçi rip Köşke tasdik ettirmek gerek miştir. Sunay, «Önce Tural'ın kararnameyi çıkar, sonra istifa edip Senato'ya girerim» demis tir. Bu şartlarda, her ne kadar AP liderleri «Biz istedik» ha vasını yaymaktaysalar da, baş ka türlü hareket etmeleri müm kün olmadığı için Sunay'ı ka bulenmişlerdir. Ama anlaşıl maktadır ki, AP'nin öfkeli ka nadı, oy gizliliği dolayısıyla tes bit edilemeyeceklerini görünce, Sunay'a oy vermeyi reddetmiş lerdir. Bu bakımdan oylamadan kaçanlarını, boş oy verenlerin ve alaycı oylar kullananların durumu önemlidir.

Bu, her iki taraf için de uzun vadede sürdürülmesi çok güç bir dengedir. Sunay'ı, böyle güç ve çelişmelerle dolu bir görev beklemektedir.

Bu durum, AP yöneticilerinin önceden bildikleri bir tutumun sonucudur. Millî Birlik Grubu ziyaretinde, «AP'nin aslında bir koalisyon olduğundan» yakı nın Demirel, seçimlerden önce Sunay'a AP'nin desteğinin tam olduğunu, ancak bazı müfrit lerin aksi yönde oy kullanma sının muhtemel bulunduğunu bildirmişti. Aynı şekilde Bil giç de bazı «Demirelciler» in aksi yönde oy kullanabilecekle rinden söz etmiştir.

Bir de din istismarı konusu vardır ki, bu, Sayın Sunay'ın seçildikten sonraki konuşmasın da iyi niyetle zikrettiği «Allah» adı üzerine AP sıralarında gö rülen büyük nümayişle tezahür etmiştir.

Sunay, doğrusu, fazla hazırlık lı olmadığı güç bir görevle kar şı karşıyadır. Bir sürül edebiyat ın altında yatan katı gerçek,

CUMHURBAŞKANI CEVDET SUNAY

Türkiye'nin bir devrim ve kar şı-devrim karışıklığı içinde bu lunduğudur. Karşı-devrim oy çoğunluğunu sağlayarak iktida ra gelmiştir. Fakat kuvvet den gesti, devrimci güçleri bir çırpıda tasfiyeye elverişli değildir. Devrimci güçlerin hiç değilse bir kısmı ile uzlaşma, zaman kazanma ve yan yollardan dol aşma çaresizliği içindedir. Ama bu hesaplı tutum, hareketin der in anlamını, zerrece değiştirmiş değildir. Devrimci güçler ise, karşı güçlerin iktidarına rağ men, kilit noktaları ellerinde tu tarak, devrim gemisini fazla hasa'a uğratmadan yürütmeyi denemektedirler.

Böylece iki plânlama dairesi ortaya çıkmaktadır: Resmî Plânlama Dairesi bir sfis olarak ortada duracak. Demirel özel plâncılarıyla işleri yürütecektir. Bir kaç ayda bu noktaya kadar gelinmiştir. Halbuki Devlet Plânlama Teşkilâtının eski bir memuru olan Demirel, büyük bir plâncı çabılarıyla işe başla mıştır. Plâncılara da «vergiyse vergi, reformsa reform» diyor du. Bugün 1966 programında yer alan ve yabancılara ile kom pradorları pek kızdıran yabancı sermayeyi kontrol tedbirleri ö nüne getirildiği zaman Demirel, «Daha şiddetli tedbirler bula

lım» görüşünü bile savunuyor du. Nasıl ki, Demirel, Siyasal Bilgiler Fakültesi profesörlerine de, fikir özgürlüğü konusunda, onlarla aynı görüşleri paylaştı ğını rahatlıkla söyleyebiliyordu.

Tabii ki Demirel'in plâncılık edebiyatının, gerçekler karş ısında, dayanmasına imkân yoktu. Devlet Plânlama Teşki lâtı, yabancılara plâna burun larını sokmalarına imkân ver miyordu. Konsorsiyumdan tav izsiz yardım almanın istiyordu. Yabancı sermayeyi kısıtlıyordu. Yıllardır vergi reformu, top rak reformu diye bağırdıyordu. Demirel'i iktidara getiren ve destekleyen güçler ise bütün bunlara karşıydı. AID Teşkilâ tı, «Sektör plânlarını biz yapalım» diyordu. OECD Genel sek reteri, «kalkınma hızını düşürün» tavsiyesinde bulunuyordu. Konsorsiyumda nüfuzlu yaban cı iş çevreleri, bizim yerlilerle birlikte «Konsorsiyum kredileri, bize verilsin» görüşünü savun uyorlardı. «Yabancı sermayeye tanınan kolaylıklar arttırılsın» buyuruyorlardı. Plânlama Teş kilâtı ise bütün bunlara karşı direnmekteydi. Böylece, DPT, Demirel ve çevresinin gözünde, bir yardımcı organ olmaktan çı kıp aşılması gereken bir engel haline gelmekteydi. Hele son yabancı sermaye tedbirleri, ya ni Demirel'in «Daha sert çare ler bulalım» çabılarıyla imzaladı ğı tedbirler, Demirel'in başına büyük iş açmıştı. New York Times, «Yabancı sermayeyi teş vik edeceği beklenirken kısıtla yıcı tedbirler alan Hükümetin, uzmanlar tarafından aldatıldığı nı» yazıyordu. İçerde Hızır Kuyuc ak ve eski DP'li bakan Hayrettin Erkmen, tedbirlerin yer sizliğini haykırıyorlardı. Dev let Plânlama Teşkilâtı, Hükü meti «aldatmıştı». Esasen AID de, Konsorsiyum da, tıpkı yer li-yabancı iş çevreleri ve Dem irel'in bakanları gibi bu «ukalâ ve küstah» teşkilâttan fena hal de şikâyetçiydiler. Nitekim kon sorsiyum toplantılarında yaban cı temsilciler, Türk temsilcilere «Biz bu konuyu Demirel ile ko nuştuk» demeye başlamışlardı! Tabii ki müzakerecilerin bu «ö zel konuşma» lardan zerrece ha berleri yoktu. Ama yabancılara çetin pazarlıklarda, Türkiye'nin çıkarı için direnen Türk memurların karşısına, «Biz Demirel ile konuştuk» diyerek, De mirel'i çıkartıyorlardı! Bütün bunlar, Menderes metodları idi. Yerli-yabancı iş çevrelerinin alışık olduğu ve arzuladıkları metodlardı. Ne var ki artık or

tada bir Anayasa Organı olan DPT vardır ve 91 Sayılı Kanun, «Plâni ve plân revizyonunu DPT yapar» demektedir. Se çim Kanunu meselesinde de gö rüldüğü üzere, Demirel bu ka nunu değiştirebilecek güçte de ğildir. «Özel plâncılık» sadece güçlükleri ve karışıklıkları arttı racaktır.

DPT meselesi, Türkiye'nin ilerici ve devrimci güçleri ile komprador - yabancı sermaye - ağa ittifakı arasında her geçen gün şiddetlenen çatışmanın bir safhasından başka bir şey de ğildir.

Kompradorlar ve yabancı ser maye çevrelerinin çeşitli konu larında baskıları semere vermekte dir. Ferro - krom meselesin de yumuşama sağlanmış, Eti bank Genel Müdürü Fransızla rın ayağına gitmeye mecbur bırakılmıştır. Petrol Boru hattına yabancı ortaklığı için «halk iş tirâki» formülü bulunmuştur. Karadeniz Bakırlarına Ameri kâhların ilgisi iyice su yüzüne çıkmıştır. v.s. v.s...

Kompradorlar, İRT'den son ra şimdi de DPT'ye taarruz etmişlerdir. Bir taraftan, «özel plânlara» hazırlanırken öte yan dan AP'nin müteahhitler basını. DPT'ye en iğrenç biçimde saldırmaya başlamışlardır. Bir AP'li gazete «sekreteri ile saba ha karşı dairede kapanan plâncılar» üslubuyla çirkin bir tef rikaya girişmiş ve pek ürktük leri MDO ve SDK v.s. tipi bil dirilerin Plânlama Teşkilâtına hazırladığını ileri sürmüştür. Gazetenin Demirel'in hemen ha rekete geçmesini gerektiren kö lü ifadesi müthiş işsaatı aynen şöyledir:

«Öğrendiğimize göre, son gnülerde hükümet aleyhine çağ rı adı altında, rejim düşmanlığı yapan bildirilerin bu müessesede basıldığı, bu müessesenin ger çek durumunu ortaya koymuş tur. Bu bildirileri basanlar ve hangi kısımda basıldığı da kat'i bir surette bilinmektedir. An cak Devlet Plânlama Teşkilâtın da fazla miktarda teksir makineleri de bulunduğu ortadadır.. Nitekim bu teşkilâta çalış ılan insanların yüzde 85'i İşçi Partilidir. Bu partiye de kapalı bir tarzda yardım etmektedir ler. Fakat bir kısmı İşçi Partili olmasına rağmen herhangi bir ihtimali de düşünerek CHP'li görünmektedir».

siyasi notlar

Demirel'in özel plâncıları!

Seçim Kanunu macerasından sonra, geçen hafta Demirel önemli bir gaf daha yaptı. Plânlama Teşkilâtının dışında, plâ nın revizyonuna kalkıştığını ga zetecilere açıklayıverdi! Tabii ki bu işsaat büyük tepki uyandı rdı. Plân revizyonuna ancak Devlet Plânlama Teşkilâtı yet kiliydi ve revizyon yapılmıştı. Nitekim eski müsteşar Aytür, görüşünü açıkça belirtti: «Plânda değişiklik öteden beri O.E. C.D., Konsorsiyum ve AID çev relerinde istenmektedir. Reviz yon ancak plânlama içinde yap ılabilir ve revizyona bugün için ihtiyaç yoktur». İktisadî Plânlama Dairesi Başkanı Baran Tuncer de revizyonun 1966 Programı ile yapıldığını açıkladı. Turhan Feyzioğlu da, revizyonun ancak Plânlama Teş kilâtı içinde düşünülebileceğini, bunun bir kanun gereği oldu ğunu anlattı. Bu uyarılardan

AMERİKA'DA YENİ SOL

Dr. James Butler

Amerikada öldü sanılan Sol, son yıllarda büyük bir canlılık göstermektedir.

Maryland Üniversitesi profesörlerinden Dr. James Butler, YÖN için hazırladığı incelemede yeni Amerikan Solu'nu anlatmaktadır.

Dr. Butler, bir süre Türkiye'de kalmış ve «Türkiye'nin yeni solu», «Türkiyede demokrasinin geleceği» gibi Amerikada yayınlanan yazılarıyla dikkati çekmiştir.

SOL ÖLMÜŞTÜ

Bir çok yabancı için, Amerikan politika hayatı bir bilmeceydi. Türk dostlarla, Amerikan politik sistemini tartışırken sorulan ilk soru daima şudur: «Cumhuriyetçiler ile Demokratlar arasında ne fark vardır?». Bu soruya tatminkâr cevap vermek güçtür. Mesele, son derece karmaşıktır ve Amerikan kurumlarının yapısı ile sıkı sıkıya ilgilidir. Onun için, kısaca cevaplandırılmaz. Bir sürü kurumsal ve tarihsel nedenlerle, gerek Demokratların, gerekse Cumhuriyetçilerin, alışılmış Avrupa anlamıyla açık seçik ideolojik partiler olmadıklarını söylemek yeterlidir. İki parti de, tek amacı muhtevası, karakteri, değişikliği ve çeşitliliği gerçekten çok geniş olan bir ülkede çoğunluğu ele geçirmek için çıkar gruplarının gevşek bir koalisyonundan ibarettir. Bunun sonucu, her ikisi de en çok sayıda seçmeni çekebilmek için politik ilkelerin sulandırıldığı, ya da kenara atıldığı telifçi yaratıktır. Demokratlar ve Cumhuriyetçiler birlikte, bütün Amerikan seçmenini yansıtmaya yönelmişlerdir. Halk arasında, demokratik kapitalizmin meziyetleri konusunda olaganüstü bir birlik bulunduğu içindir ki, iki parti de, ılımlı ve merkezci bir yön tutmaktadır. Hiçbiri ideolojik uçlara gidemez ve önemli sayıda seçmen kaybını önlemek endişesiyle, merkeze yakın durmak zorunda kalır. Böylece, iki parti arasında temel farklar yoktur. Ancak mizaç ve eğilim farkları görülebilir. Her ikisi de demokratik kapitalizm ilkelerine bağlıdır. Belli konularda bu çerçevede görüş farkları ortaya çıkabilir.

Bütün bunlar söylenince, Türk dostlar, hemen daima şu gözlemleri yapmaktadır: «İki parti sisteminin ılımlı, pragmatik yönelişini ve Amerika'nın kapitalizme bağlılık derecesini anlıyoruz. Ama sizin radikalleriniz nerede? Sosyalizmi getirmek veya hiç değilse gazetelerde okuduğumuz kötülükleri son vermek isteyen bir sol yok mu? Demokratlarınızın da, Cumhuriyetçilerinizin de ılımlı, hatta muhafazakar oldukları apaçık görünüyor». Eğer bu soru bir kaç yıl önce sorulsa, cevabı çok kolay verilebilecekti. Denecekti ki: «Amerikada sol gerçekten yoktur. Sol, tülen ölmüştür». Daha sonra Amerika'da, sosyalizm, anarşizm ve komünizm gibi radikal hareketlerin tarihi, Ondokuzuncu Yüzyıl sonunda doğuşundan başlayarak muhafaza kâr 1950 yıllarında fiilen ölüşüne kadar anlatılabilecekti.

Sosyalizm, hızlı sanayileşme ve başboş bir kapitalizmin etkisi altında, Avrupa'da olduğu gibi, Amerika'da da bütün çeşitleriyle gelişmiştir. Fakat Avrupa'dan farklı olarak, sosyalizm, Amerikan topra-

ğına köklü biçimde yerleşmeyi başaramamıştır. Sosyalist Parti, 1920 yıllarından itibaren fiilen çökmüştür. 1912 seçimlerindeki gibi bazı geçici başarılarına rağmen, Sosyalist Parti, Birinci Dünya Harbi darbesinden, partiye ve anarşist bir sendikal kuruluş olan IWW'ye yöneltilmiş çilgin baskıdan ve 1921 yılında daha militan bir alternatif olarak Komünist Partinin ortaya çıkışından sonra kendisini toparlayamamıştır. Ne radikalizmin 1930 iktisadi buhran günlerinde aydınlar üzerindeki cazibesi, ne de harp sırasındaki Rus ittifakı dolayısıyla Komünist Partisinin kazandığı itibar, solun kaderini değiştirebilmiş değildir. Amerikan politik hayatının merkezci baskısı, radikalleri iyice uçlara doğru itmiştir. Radikalizm, toplumun kenarında, Amerikan hayatının temel gövdesiyle teması ve bağlantısı olmaksızın faaliyet göstermekte devam etmiştir.

Amerika'da solun başarısızlığı, çeşitli nedenlerden ileri gelmektedir: Amerikan kapitalizminin büyük gücü, muazzam üretim kapasitesi, radikallerin ancak vaadede bildikleri maddi bolluğu, bir gerçek haline getirmişti. Amerikan toplumunun açıklığı, yabancıların ya da fakir ailelerden gelen kişilerin tepeye yükselmesine imkân vermiş ve böylece sınıf ayrıtlıklarının sertleşmesini engellemişti. Amerikan hükümet sisteminin güçler ayrımı, oylama usulleri, nisbi temsil yokluğu, radikal eğilimli üçüncü partilerin ortaya çıkışını büyük ölçüde baltalamıştır. Fakat bu geniş çerçevede, bir çoğu radikallerin kendilerine atfedilebilecek olan başka başarısızlık nedenleri de vardır: Radikallerin Amerikan hayatını anlamayıp, politik amaçlarını sendikaların günlük ve somut kazanç taleplerine ittibak ettirmekteki isteksizlikleri, enerjilerini dağıtan ve hareketlerini düşman gruplara bölen sert ve sekte kavgaları ve nihayet Sovyet Birliği yararına devamlı politika değişikliklerine yol açan Moskova'ya bağlılıkları, Amerika'da Komünist Partisi üyelerini şaşırtmış, döndürmüş ve sonunda cesaretlerini kırmıştır. Türk dostlarıma bütün bunları anlatırken, sadece ortak bir temanın varyasyonlarını geliştirmiş oluyorum. Son tahlilde, Werner Somhart'ın uygun deyişiyle, Amerika'da sosyalizm «rozbi ve elma tatlısı sığılıkları» üzerinde kurulduğu söylenebilir. Aşırılığı ile Amerikan politik hayatının merkezinden çok fazla uzak düşmesi dolayısıyla, hiç bir zaman başarı şansı olmamıştır.

Amerikan Solu'nun nihai çöküşü. Soğuk Harbin çıkışı ile vuku bulmuştur. 1950'lerin ilk yıllarında Amerikalılar, demokratik kişi hak ve özgürlükleri mirasına aldıkları zaman, dışarıdaki başarısızlık-

ların hıncını, içerideki radikallerden çıkarılmışlardır. Birleşik Devletlerin karşılaştığı aksiliklerden ve her türlü kötülüklerden onlar suçlu tutulmuşlardır. Bu, Dışişleri Bakanlığındaki sözde «kundakçılar»ın listesini televizyonda dalgalandıran Senatör Mc Carthy'nin dönemi idi. Farklı görüş ve protestonun susturulduğu cadı avı günleriydi. Üniversite profesörleri, en ufak bir radikal görüş belirtisi yüzünden işlerinden kovulmaktaydı. Amerikan demokrasinin niteliği ve kütle toplumu tabiatı bakımından sert ve trajik sonuçlar yaratan bu çirkin yıllar, örgütlenmiş solun sonu olmuştur. Sol, Hükümet ve halk tarafından hırpalanmış, örgütleri dağıtılmış ve parçalanmış, ya da ajanlarla doldurulmuştur. Amerikan hayatıyla her türlü temastan uzaklaştırılan radikalizm, bir politik güç olarak ölmüştür.

SOLUN YENİDEN FİŞKİRİŞİ

Fakat bu, 1950 yıllarındaydı. Eğer bugün yabancı dostlar Amerikan Solu'nu sorarlarsa, cevap tamamen farklı olacaktır. Birleşik Amerika'da, son bir kaç yıldır, radikalizm geleneğini tamamen hayatıyete kavuşturan ve gittikçe güçlenen bir kaynaşma görülmektedir. Bu, aydınların ve talebelerin yürüttükleri bir harekettir, fakat kökleri Kuzeyin çirkin gecekondularına, ırk mücadelesiyle yırtılmış Güney kasabalarına ve kolejlerin içlerine uzanmaktadır. Hareket, Amerikaya insan hakları gösterileri, uygun sosyal projelere aktif katılma, üniversitelerde fikir özgürlüğünün sınırlandırılması dolayısıyla talebe başkaldırıları, Vietnam Harbi protestoları ve -hepsinden önemlisi- New York ve Los Angeles zenci «ghetto»larında fakir ve işsiz şiddetli ve kendiliğinden ayaklanmaları biçiminde yayılmıştır. Metodların yeniliği ve katılıştaki yoğunluk, hareketin alışılmış deyimlerle anlatılmasına imkân vermemektedir. İsyanın yeni dili, sit-ins, teach-ins, lie-ins gibi çevrilemez sözcüklerdir. Bunlar, yeni hareketi geçmişteki benzerlerinden ayırmaktadır. Hemen her gün, yeni bir protesto. Amerikan hayatının bozukluklarına karşı yeni bir protesto vuku bulmaktadır. Kısaca, Amerika'da 1950 yıl larında fiilen ölen eski ve geleneksel Sol'dan, amaçları, güdülere ve metodları tamamen farklı yeni bir sol doğmaktadır.

Yeni Sol nedir? Görülmemiş bir bolluk döneminde, Yeni Sol, dar sınırlar dışında, ekonomik felâkete getirilmiş bir cevap değildir. Hareket, daha çok Amerikan hayatının riyakârlığına ve sun'iliğine karşı açılmış bir moral mücadeledir. California Üniversitesindeki son talebe ayaklanmalarını inceleyen komisyonun sözleriyle, Yeni Sol temel itici gücünü «talebelerin büyük bir kısmının girmek üzere buldukları toplum özelliklerinden duydukları tatminsizlikten» almaktadır. Maddî bolluk içinde yetismiş yeni bir Amerikan nesli için, Batı Sanayi toplumunun geleneksel değerleri, artık yeterli değildir. Bu nesil, hayatı sadece maddî bir başarı olarak görmekten âcizdir. Daha başka bir şey istemektedir. Onlardan birinin sözüyle, «Daha doğuştan sahip buldukları şey için ömür boyunca mücadele etmekle tamim olamazlar». Aynı ölçüde önemli olan, Amerikanın başarıya yönelmiş kültürünün riyakârlık ve insanıyetsizlikle sonuçlandığını düşünmeleridir. Bugünün genç radikalleri, «toplumcu olmak»tan, kişisel zenginleşmeden ve aşktan söz etmezler. Hayallerini paketlenip hafka gerçek diye satıldığı, görünüşün özden daha önemli olduğu, ağır ve rekabete dayanan bir kültürün bireye iç hayati üzerinde sü-künelle düşünmeye çok az vakit bıraktığı bir ülkede, bu vasıfların yokluğu açıkça görülmektedir. Bu durumda, gençlerin taptıkları yazarların J. D. Salinger, Paul Goodman, Robert Dylan ve müteveffa Albert Camus olması olagandır. Bunların her biri, kendilerine özgü biçimlerde, ya hayatın saçmalığını belirtmişler, ya da bütün çılgınlığı içinde, onda ayakta durabilecek bir inanç bulmayı denemişlerdir. Yeni radikaller, yaldızlanmış Amerikan efsanesini (mit) kabullenmeyi reddetmektedirler. Baktıkları her yerde, bütün öğrenç biçimleri ile ırk ayrımını, Vietnam'daki yok etme harbini, bolluk ülkesinde mevcut deşet verici fakirliği ve kendine yönelmiş bu kültürde insan teması yokluğunu görmektedirler. Her yerde Amerikan hayatının vaadettikleriyle çirkin gerçek arasındaki artan uçurumu bulmaktadırlar.

Yeni radikallerin az bir kısmı, kabul edemedikleri Amerika için açık seçik çözümlere sahiptirler. Bazıları, sosyalizmin çeşitli biçimlerine yönelmişlerdir. Otuz yıl dan beridir bu doktrine bugün daha fazla ilgi vardır. Sosyalistliklerini ilân edenler,

Amerika'da bir zenci grup

sadece açık faaliyet göstermekle kalmayıp Amerikada 1930 yıllarından beri rastlanmayan biçimde bir saldırganlıkla inançlarını ileri sürmektedirler. Radikaller, sendikalarda faaliyetler, sözcüleri üniversitelerde ders vermektedir, üniversite dışı gruplara konferanslarla seslenmektedir. Radikaller, kamu hayatının bütün kesimlerine kabul edilme hakları üzerinde ısrarlıdır. Harvey Swados, «gençler arasında, radikal, solcu veya yıkıcı diye damgalanma korkusunun tamamen kalkmış görüldüğü nü» yazmaktadır.

ESKİ VE YENİ SOL

Yeni Sol, hareket hızı ve yoğunluğu ile, uzun süredir cansız ve faaliyetsiz kalan eski radikal örgütlerin, dolaylı biçimde de olsa, canlanmasına yol açmıştır. Kolejlerde, NAACP (Beyaz olmayan halkların ilerlemesi için millî dernek) örgütünün komünist kurucusunun ismiyle, Du Bois Klüplerinin sayısının artması, Komünist Partisinin Amerikan gençliği arasında, bir kez daha, bir miktar ilerlediğini göstermektedir. 1930 yıllarında kurulan bir Troçkist örgüt olan Sosyalist İşçi Partisi de (SWP), üniversitelerde daha iyi kabul görmektedir. Partinin Genç Sosyalist Birliği (YSL) bölümü, medeni haklar davasına bağlılığı dolayısıyla, bir çok genç mililani kendine çekmiştir. Aşırı solda Pekin taraflısı İlerici İşçi Hareketi (PLM) vardır. Bu teşekkül bir kaç yıl önce, «Demokrat Partinin iş yapmaz subesi» olmakla suçladığı Komünist Partisinden ayrılmıştır. Son derece militan bir grup olan PLM, ihtilâlcî akidesini, gecekonduardan ve ghetto'lardan almaktadır. Porto Rico'lular, kalifiye olmayan zenci işçileri, iş peşinde şehirlere göçen işsiz maden işçilerini araz tutmaktadır. Tutumu saldırgan ve kavgaçtır. Amerikanın varlıksızları arasındaki artan hoşnutsuzluktan yararlanma ümidindedir. Harvey Swados teşekkülün genç zenci lideri William Epton'un «Harlem a-yaklanması, ülkede mevcut öteki ghetto'lar için yeşil ışık yaktı» dediğini yazmaktadır. Açıkta ki, bugünkü havasıyla PLM, Birleşik Devletlerde ihtilâlcî bir kıyam olmadıkça, tam bir sosyal ve ırk eşitliği amacıyla ulaşmayı ümit etmemektedir.

Fakat yeni radikallerin ufak bir kısmı, geleneksel sola katılmıştır. Coğunluk, geleneksel solu açıkça reddetmiştir. Geçmişte ahlâk açısından yaptıkları tavizler, gençlerin gözünde, onu sütheli kılmıştır. Öte yandan, bu grubun talebeleri, 1920 ve 1930 lardaki seleflerini, safca bulmaktadırlar. Yeni Sol, ütopyik çözüm yollarını şüphe ile karşılamakta ve doktriner cevapları redd

İsterisi bastırıyor

detmektedir. Bir sözcü, «Üyelerimizin pek azı Rusya ve Çin gibi ülkelere örnek toplumlar olarak bakmaktadır. Hemen hepimiz, Nkrumah tipinde birini korkunç bulmaktayız. Vietcong için muhtemelen büyük ölçüde romantik duygular beslenmek teyşe de, bunun pek azı politiktir» demektedir. Komünizme kesinlikle karşı olmakla beraber, Yeni Sol, komünist avlamayı, baskı ve yasaklama usullerini reddetmektedir. İleri sürmektedirler ki, bu, komünist oyununa gelmektir. «İnsan hakları ve demokrasi dışında, onların toplumu ile bizimki arasında ne fark olacaktır» demektedirler.

Amerika'nın genç militanları komünist değildir, ama Soğuk Harbe karşıdır. Bunun bir çok nedeni vardır: Gençler, Birleşik Amerika şer kuvvetlerine karşı ahlaki bir mücadeleye girişmiştir biçimindeki resmi tezin gerisinde yatanları görebilecek idrake erişmişlerdir. Yeni bir gerçekçilik, Demirperdenin iki tarafında işleyen kudret faktörlerini hesaba katmaktadır. Gerici ve güçlü grupların Amerika'da, Sovyetler Birliğinin dünya egemenliğine yöneldiği efsanesini sürdürmekte gizli çıkarlarının bulunduğu bilincine varılmıştır. Fakat her şeyden önce Yeni Sol, Soğuk Harbi, Amerikan demokrasisine yaptığı zararlardan dolayı reddetmektedir. Soğuk Harp ihtirasları ile yoğurulmuş bir antikomünizm, Amerikada bağnazlığı da aşmış, yamyamca bir hareket olmuştur. Kamu oyununda, makûl olmayan bir güvensizliğin ve egoizmin yerleşmesine yol açmıştır. Bugünkü havasıyla, kamu oyu, meşru sosyal protesto biçimlerini dahi kabule hazır değildir. Gerçekten kamu oyu, düşünman eline koz verme korkusuyla Amerikan hayatındaki bazı aksaklıkları kabul lenmektedir. Bütün güçlükler, dış tahrikçilerin eseri olarak gösterilmiştir: Amerika'nın hayırsızlığına karşı, Vietnam köylülerini isyana sevkeden Vietcong'tur. Güney ve Kuzey'deki ırk çatışmalarının gerisinde komünistler yatmaktadır. Üniversitelerdeki talebe isyanlarını yaratanlar «kı zıllar», ya da «beatnik»lerdir. Böylece Amerikanın tartışılmaz üstünlüğünü gölgeleyebilecek her hareket hemen şüpheli sayılmaktadır. Bir talebe, «Bir kişi ve örgüt için, kamu oyunun korkusunu arttırmaksızın komünizme muhalefetin bir yolu olmalıdır» demektedir. Fakat Soğuk Harp, Amerikayı geniş bir garnizon devletine çevirmiştir. O'ada, millî menfaat adına, protesto bozulmakta, farklı görüş susturulmakta ve içten gelen gerçek toplumsal eylem önlenmektedir.

Soğuk Harbi reddedişinde, Yeni Solu açıklayacak anahtar bulunabilir. Genç radikalleri isyan ettiren «önemli olmakla beraber» yalnız değerler değildir; fakat Doğu ve Batı arasındaki yirmi yıllık hemen hemen dayanılmaz gerginliğin ortaya çıkardığı Amerikan toplumunun yapısıdır. Yeni Sol tamamen müdriktir ki, kısmen teknolojik değişme, kısmen dış politikadaki toptancı davranış dolayısıyla, fakat esas itibariyle Soğuk Harp yüzünden Amerika, birbirine kenetlenmiş yetki hiyerarşisine muhafazakâr seçkinlerin hâkim olduğu geniş ve bürokratik bir toplum haline gelme yolundadır. Kudretin bir kaç kişinin elinde toplanması olay çok güçlüdür, bu bir kaç kişi, kamu oyuna kolayca yön verebilmektedir ve meşru politik davranışın hudutlarını ve şartlarını keyiflerince tesbit edebilmektedir. Böylece Amerika'da demokrasi boş bir vitrin haline gelmektedir. Kafkavari kişisizliğin çeşitli biçimde hayatını şartlandığı bu örgütlenmiş yapıların kudret ve prestijine karşı, birey, kendisini yalnız, yarımsız ve yabancılaşmış hissetmektedir. Birey, bir iktidarsızlık hissiyle uyuşmuştur ve karar alma yetkisinin elinden alındığını görecektir, ya da buna aldırarak gücü hemen tamamiyle yitirmiştir. Genç bir militan, «Bu ülkenin balkına Hükümete karşı sorumluluğu öğretilmiştir» demektedir. Genç militan, Büyük İş Çevresine, Büyük İşçi Hareketine, ya da Askerî Kuruluşa diye sözlerini tamamlayabilirdi. Bu ümitsizlik hissi örtmeye, bizim millî liderimizin iyi sunulmuş prestiji ve cazibesi dahi yeterli değildir. Genç radikaller, reklâm ve imaj yaratma çabalarına rağmen, Mc Namara'lara, Rusk'lara ve Johnson'lara güvenmemektedir. Zira onların kararları, radikallerin reddettikleri biçimde bir toplumun yaratılmasına yardımcı olmuştur.

Bürokrasiye karşı bu isyan ve demokratik süreci yeniden canlandırma çabasıdır ki Yeni Solu birleştirmektedir. Eskisinden farklı olarak, yeni radikaller, herhangi bir sosyal sınıfı temsil etmemektedir. Hareket, siyah ile beyazı, fakir ile zengini, kıtaca ortak bir statüyü paylaşan herkesi bir araya getirmiştir: Bu ortak statü, genel odayışma (consensus) ve benzer davranışa ağırlık veren «Yüce Toplum» a yabancılaşmadır. Zira onlara, genel odayışma, «özgürlüğün içinde işleyeceği hayat şartlarını ve sınırlarını» başkalarının tesbiti anlamına gelmektedir. Bu, Amerika'nın en değerli geleneklerini - her neslin demokratik doğuş hakkını kullanarak, ha yatının gidisini ve anlamını yeniden biçimlendirme hakkını - tekrar kazanma yolunda gençlerin bir isyanıdır. Eğer bugün şehirlerimizde ve üniversitelerimizde şiddet varsa, bu hakkı talep etmenin karışık biçimde olması yüzündendir. Gerçek düzenin gelebilmesi için bu karışıklık zorunludur.

Esas itibariyle, bu yüzden Yeni Solun, geleneksel Amerikan solunun yürünmesinde tutulması imkânsızdır. Sosyalizm, ütöpik vaatlerine rağmen, Stalin Rusyasında, Mao Çin'inde ve denendiği başka yerlerde, Yeni Solun içeride karşı çıktığı kudretli bürokrasiler yaratmıştır. Bundan başka Eski Sol, halâ eski dâvaları tekrarlamakta ve fakirlik dolu 1930 yıllarında önemli olan eski sorunları tartışmaktadır. Fakat bu sorunların, bugünün gençliği için pek az anlamı kalmıştır. Eski örgütler, bürokratik ve gevşek teşekküller haline gelmişlerdir ve yeni nesillerin ahlaki endişelerini pek az sabırla karşılayacak olan yıllanmış «sinik»ler tarafından yönetilmektedirler. Nihayet, eski örgütler, gençlik çağlarında onları belirleyen şevki, çabayı ve hareketliliği yitirmişlerdir. Bunlar, bugünün gençliği tarafından yeniden yansıtılmaktadır.

Böylece, yeni radikalizm, bir çok yeni örgüte, şu ya da bu davayı güden «ad hoc» komitelere, forumlara, çalışma gruplarına, bağımsız bireylerin düzenlediği sempozyumlara ve solcu gazetelere dağılmıştır. Bunlar sayılmayacak kadar çoktur, fakat en önemlileri insan hakları alanında Barışçı Talebe Koordinasyon Komitesi (SNICC) ve Irk Eşitliği Kongresi (CORE)dir; üniversitede fikir özgürlüğü kampanyasında Yeni Üniversite Hareketi (FUM) ve Yeni Üniversite Düşüncesi (NUT) önde gelmektedir. Vietnam Harbine karşı mücadele eden çeşitli gruplar arasında Talebe Barış Birliği (SPU) sayılabilir. Sınal Demokrasi Birliği (LID) ve hızla gelişen Demokratik Toplum İçin Talebeler (SDS) toplu refahı ile uğraşmaktadır. Bunlar, sadece bir kaç örnektir. Herhangi bir örgütlenmiş harekete bağlı olma-

yan bugünün solcu çoğunluğu, buna karşılık, Irving Howe'nin Anlaşmazlık, Julius Jacobson'un Yeni Politikalar ve Paul Sweezy'nin Aylık Dergisi gibi yayınlarla kendini bağlı saymaktadır. Fakat bu dahi, Yeni Solu bitirmeye yetmez. Gerçekte her üniversite kendi mahalli örgütlerine sahiptir, her şehirde şu ya da bu meseleyi tutan veya karşı çıkan komiteler vardır. Görülüyor ki, Amerikada Solun yeniden canlanması yaygın ve buluşucudur. Fakat bu ilgi çekici fırtına rağmen, sol, mütecanis ve Birleşmiş bir hareket değildir.

BİREYCI TOPLUMCULUK!

Örgütler, gruplar ve çeşitli komiteler arasında ortak bir bağ yoksa, bu, değerli dâvalara aktif katılma arzusudur. Yeni Sol, «toplumsal ahlâk» ve «toplumsal hizmet» gibi kavramlar kullanmaktadır. Bunlar müphem ifadelerdir. Fakat yeni militanların, Amerikan toplumunda devrimler yapmaktan çok, toplum içinde anlamlı bir yaşantı sağlamaya yöneldiklerini göstermektedir. Onlar, düşünce ve spekülasyonla yetinmeyip, toplumsal kötülüğün üstüne yürüyerek angaje olmayı ve bunda kişisel tatmin bulmayı araştırmaktadırlar. Toplumsal eylem yoluyla bir kişisel kurtuluş peşindedirler. Bu sebeple hepsi, menşe ve ırka bakmaksızın, dâvası «Amerikan toplumunun riyakârlığını ve şerri» sembolize eden Zencî'ye sempati duymaktadır. Aralarında sosyalistler bulunabilir, fakat kişisel akidelerin dışında, genç radikallerin hepsi, politik ve ekonomik meselelere aktif olarak katılma suretiyle demokratik süreçte yeniden hayatıyet kazandırma arzusunu paylaşmaktadır.

Yeni radikaller, saf değillerdir. C. Wright Mills'lerini okumuşlardır. Mills'in Amerikan toplumunu tahlilleri, değişiklik rüyaları görenler için ayıltıcı olmaktadır. Radikaller, merkezi otoriteyi, hatta kendi örgütleri içinde dahi, şüphe ile karşılamaktadırlar. Bürokratik yapıların, bir hareketin kendiliğindenliğini ve militanlığını yok etmeye yöneldiğinin farkındadırlar. Bürokrasiden korku ve nefrette o kadar ileri gitmektedirler ki, «çeşitli dinleyici kitlelerini harekete getirmekteki başarıları» do layısıyla, kendi liderlerine dahi güvensizlik duymaktadırlar. Harvey Swados'un belirttiği gibi, bu liderlerin başarısı, onları «kendi safılarında şüpheli» yapmaktadır. Bu kuvvetli anarşist kokuya rağmen, radikallerin çoğu şunu kabul etmektedirler: Eğer değişiklik gelecektir, bu fakir ve işsizden gelmelidir. Fakir ve işsiz, «onları satmıyacak kendi liderlerinin yönetiminde,

bir ayaklanma hareketinde örgütlenmelidir.»

Halen böyle bir hareket ufukta gözükmemektedir. Dağınık ve parçalanmış Yeni Solu, demokratik eyleme katılma arzusundan öte birleştiren somut bir şey yoktur. Örgütlenmeyi şüphe ve güvensizlikle karşılayan Yeni Sol, disiplini, kenetlenmiş bir köklü değişim örgütünü güçlüğü kabul edebilir. Bu gerçeğin görülmesi, liderler arasında kadenci bir tutum yaratmaktadır. SDS'nin lideri, Tom Hayden, «Onlara gerginlik, kabul edemedikleri bir düzende yaşamaktan gelmektedir, fakat bu düzeni değiştirememektedirler» demektedir. Hatta şimdiden yeni radikaller yavaş yavaş çözülmeye başlamışlardır. Muhtemelen çoğu, toplum ile barış yapacak ve «Yüce Toplum»un maddî konforunu değerlerin yerine ikame etmeyi kabulleneceklerdir. Bu sebeple, Tom Hayden'in belirttiği gibi, isyanın tek anlamı, isyan fiilinin kendisinde yatmaktadır. Eğer bu doğru ise, eyleme yönelik bir amaç olmaktadır. Bu, «iyimserlik ve kötümserliğin ötesinde eylemi seçmiş» bireysel bilincin kendini ifadesini teşkil etmektedir. Fakat bu, ancak kişisel bir çözüm biçimidir ve toplumsal reformu yardım yerine, onu engelleyecek kişisel mazlumluğa pek fazla yaklaşmaktadır.

Duruma şaşılabilir. Fakat ayrıntılı cezalandırma ve benzerliği mükâfatlandırma daki olaganüstü kudretleriyle Amerikan toplumunun yapısı veri olunca, halen bu varoluşçuluğa çekilme, belki de tek cevaptır. Onunla, genellikle birlikte giden kadencilikten ayrılmca bu tutum, «ne gelirse gelsin karşılama gücü»nü geliştirerek iradeyi sertleştirir. Hiç değilse, bu tutum, insan varlığının temel anlamının devamlı araştırılması içinde, kendini incelemeye sevkedecektir. Şüphe yok ki, Amerikan toplumunun kişiliğe yer vermeyen ahlâkıyla bürokratlaşması sürecektir. Bu, kaçınılmaz bir olaydır. Fakat her yeni neslin ardarda gelen isyanı, özgürlüğün özünü canlı tutacaktır. Bu kadarı yeterli olmayabilir. Ama ekonomik endişelerden sıyrılmış bir Amerika, gelecekte hayat biçimi ve niteliği üzerinde durmaya yönelirse, Yeni Solun yankısı işitilebilecektir. Amerikanın yeni liderlerini teşkil edecek olan bugünün genç radikallerinin, gençlik idealizmini hatırlamaları ihtimali mevcuttur. Eğer bu gerçekleşirse, bugünkü biçimi ile, Amerikanın kişilikten uzak, sert ve zalim sanayi toplumu, anlamlı bir yaşantıya temel sağlayabilir.

Paris'te bu hafta açılan Marksist Düşün Haftası, bu yıl demokrasiye konu almış bulunuyor. Bu t'na'nın seçilmiş olması anlamlıdır. Fransız Komünist Partisi, Batıda sosyalizmin geleceğini derinden etkileyen bu temel problemi karşılamaya kararlı gözükmektedir. Sosyalizm, Sovyetler Birliği, kısa bir süre için Doğu Almanya ve Çekoslovakya'nın istisnasıyla Doğu Avrupa ve Çin gibi politik özgürlüğü tanımamış olan ülkelerde yerleşmiştir. Bu ülkelerde sosyalizm, sağcı bir otoriter rejim yerine, solcu bir otoriter rejimi getirmiştir. Solcu otoriter rejimler, derebeylik egemenliğine son vererek, sanayileşmeyi hızlandırarak, eğitimi geliştirerek, genel olarak kendilerinden önce mevcut olmayan bir demokratik ortamı yaratmışlardır. Ama bu solcu otoriter rejimlerin monolitik niteliği, şimdi artık Avrupa'nın komünist ülkelerinde bu olumlu evrimi frenlemeye başlamıştır.

Batıda demokrasi, halkların görevlerinde derin kökler salmıştır. Demokrasi Batıda sanayileşmiş ileri ülkelerin yapılarına ve bu ülkelerin vatandaşlarının ihtiyaçlarına uymaktadır. Bu ülkeler vatandaşları, ileride daha büyük özgürlüklere kavuşturulacakları gerekçesiyle, şimdiden sahip oldukları özgürlükleri, geçici bir süre için de olsa, feda etmeye razı değillerdir. Batı halkları, sosyalizm ile diktatörlüğü (geçici de olsa) bir savdıkları sürece sosyalizmi kabul etmeyeceklerdir. Bu bakımdan Batının Komünist Partileri için ve özellikle Fransız Komünist Partisi için hiç bir sorun, çok partili demokrasiye sahip çıkma konusu kadar önemli olmaz. Ama Bay Waldeck Rochet'in Merkez Komitesinde ve başka yerlerdeki beyanları, sosyalist iktidarın kuruluşunda verilecek partilerin niteliği bakımından olsun, yeni sosyal rejimi kurmak için alınacak tedbirler bakımından olsun, bu konuda fazla iyimserliğe imkân vermemektedir. Burada söz konusu olan uzak gelecekte ait bir perspektif değildir, en kısa vadede bir sivas stratejidir. P.C.F. (Fransız Komünist Partisi), hiç bir şüphesiz meydan bırakmayacak biçimde demokrasiye sahip çıkmadıkça solun ittifakı vüzevde, zavıf ve eğreti olarak kalacaktır.

Eylemin her zaman sıkı sıkıya teoriye bağlandığı partilerde, bu yeni tutumun sağlam teorik temellere dayandırılması gereklidir. Birkaç yıldır bu yolda harcanan çabalar, doyurucu olmaktan henüz uzaktır. İlk önce sosyalizmin kuruluşu döneminde tek partiler, ya da millî cephelerin yerini komünist sosyalist ve liberal partiler arasında gerçek bir işbirliğinin ve dostça bir rekabetin alması ileri sürülmüştür(1). Ama böyle bir işbirliği, işin mahiyeti icabı geçicidir. Başkaları biraz daha ileri gitmişlerdir. Sosyalist toplumun, özel üretim ve hizmetlere önemli bir rol ayıracağı düşüncesiyle, bunda devam bir çok partili düzenin temelini görmüşlerdir(2). Ama bu pluralizm çok sınırlı kalacaktır. Zira Komünist Partisinin yönetici rolü, olağan savılmaktadır. Öteki partiler, ikinci planda bir rol oynayacaklardır. Aynı adavalar gösterebilseler de, onların Komünist Partiyi yenerek, iktidarı ele almaları düşünülmemektedir. Böylece ulaşılan şey, gerçek çok partili sistem değil, bir hâkim parti sistemidir. Bu çözüm, bir liberalleşme aşaması olarak, Doğu ülkelerine uygun gelebilir, ama Batıya uymaz.

Bütün bu doktrin araştırmalarında pek ürkek davranılmaktadır. Marksizmin resmi yorumuna aşırı ölçüde saygı gösterilmektedir. Bir tez nüanslandırmakla başarı kazanılmaz. Syllabus'a karşı çıkanlar sadece onun tezlerini nüanslandırmakla yetinselerdi, neticede yenilgiye uğrayacaklardı. Onlar, bu tezleri cepheden hücum ettiler, tezlerin geçici ve itibari niteliğini gösterdiler ve esaslı biçimde çürüttüler. Ancak bu sayede önemli sonuçlar elde edebildiler. Liberal komünistler de benzer bir yola girmedikçe, zavıf durumunda kalacaklardır. Söz konusu olan, sık sık söylendiği gibi Marksizmi «revizyona tâbi tutmak». Marksizmin ana temellerinin doğruluğundan şüphelenmek değildir. Söz konusu olan, Marksizmin Batı toplumlarının bugünkü tarihsel şartlarını gözünde tutarak yorumlamaktır. Bu konuda iki nokta önemlidir: Siyasal parti-

MARKSİZM VE DEMOKRASİ

Prof. Maurice Duverger

lerle sosyal sınıflar arasındaki ilişkiler ve sosyalist devletin niteliği.

Eğer parti bir sınıftan ifadesinden başka bir şey değilse, o zaman çok partili düzen sınıf savaşına tekabül eder ve sınıf mücadelesinin kalkması, tek partiye yönelmeyi gerektirir. Bu durumda sosyalist devlette, zorunlu olarak sınırlı kalacak olan çok partili düzenin gerekçesini bulmakta büyük zorluk çekeriz. Ama «Parti = Sınıf» formülü mutlak olarak gerçeğe uymamaktadır. Bu formülün gerçeğe en çok yaklaştığı Ondokuzuncu Yüzyılda bile tam bir durum hiç bir zaman meydana gelmedi. Çoğunlukla partiler, bir sınıfın birbirinden farklı ve birbirine karşı zümrelerini temsil ederler (örneğin dönün Jakobenler ve Jironenler, bugün de Muhafazakârlar, Hıristiyan-Demokratlar, Liberaler, Radikaller burjuvazisinin çeşitli unsurlarını temsil etmektedirler. Nasıl ki komünistler ile sosyalistler de ücretlilerin değişik kategorilerini temsil eder-

ler). Kimi durumda da partiler bir çok sınıflardan gelen unsurları grup halinde birleştirirler. (Hâlen merkez partileri, sosyalistler ve hattâ giderek komünistler, aynı zamanda üreticilere, tâcirlere, küçük sanayicilere, köylülere dayanmaktadır).

Ve son olarak partiler tam anlamıyla sınıflardan çok sosyal katlara teka-bül etmektedirler. Sosyal kat deyimi, ilerlemiş sosyalist ülkelerde gün geçtikçe daha büyük önem kazanmaktadır. Marksistler bu ülkelerde birbirine karşı sınıfların ortadan kalktığını ama «düşmanca olmayan ilişkiler» ile birbirinden ayrılan sosyal «katlar»ın ileri sosyalist ülkelerde halâ bulunduğunu söylemektedirler. Bu gözlem, üretim şartlarının çapraşıklığının zorunlu olarak değişik durumlar doğurduğu sanayileşmiş sosyalist bir devlette çok partili düzenin Marksist doğrulamasına yolu pekâlâ açabilir. «Düşmanca olmayan ilişkiler» kavramı zaten Batılı «Consensus»

temel konularda görüş birliği» teorisi-ne bir bakıma pek yaklaşmaktadır. Partiler rejiminin temelleri ve niteliği konusunda bir görüş birliğine varmadıkları, asgari oyun kurallarına katılmayı kabul etmedikleri, yani Marksist anlamda düşmanca ilişki durumunda oldukları ve aralarındaki «temel konularda görüş birliği» ortadan kalktığı zaman çok partili düzen yaşayamaz. Çok partili düzenin var olabilmesi için düşmanca ilişkilerin yerini düşmanca olmayan ilişkiler almalıdır.

Marksizmin resmi yorumunda devlet teorisi engeli daha büyük önem taşır. Eğer siyasi iktidarın ezici karakteri de sadece sınıf savaşına bağlı ise, (ki bu durumda burjuva devlet, ancak bir hükmetme ve sömürme aracından başka şey olamaz) hükümetlerin iktidarı kötüye kullanmalarına meydan vermemek ve muhalefet sorununu kökten çözmek için bu sınıf savaşına son vermek ve burjuva devletten sosyalist devlete geçmek yeterlidir. Böylelikle sosyalist devlete her eleştirinin üstünde yüksek bir değer verilmektedir. Ama bu tezin aşırı ölçüde iyimser olduğunu olavlar göstermiştir. Stalinizmin aşırıhkları konusunda Marksist tahlil, sadece dış tehlikeleri belirtmekle ve Stalin'in ve halk demokrasilerinde Stalin'in yolunu izleyenlerin kişisel kusurlarını göstermekle yetinemez.

Her devlet, her otorite, her iktidar, özellikleri gereği halkı ezme yeteneklerini kendi özünde taşır. Siyasal bilimin tek kesin sonucu belki budur. Toplumda bireylere dayanışma ve toplumsuluk ruhunu kazandırarak sosyalizmin yarattığı psikolojik değişiklik, Ondokuzuncu Yüzyıl liberallerinin o kadar iyi belirttikleri iktidarın psikolojik tehlikelerini sınırlandırabilir diye düşünülebilir. Böyle bir değişikliğin uzak, şüpheli ve kısmi olacağı gözükmektedir. Böyle bir perspektif bir Marksist devlet teorisini kurmak için yeterli değildir. Sosyalizm, iktidarı ellerinde tutanların bunu kötüye kullanmalarını hiç bir zaman tam ve mutlak olarak önleyemez. Sosyalizm kararların mekanik ve anonim bir nitelik edindiği büyük örgütler kurarak, teknolojik otorite tehlikelerini arttırabilir de. Sosyalizm, siyasi iktidar ile iktisadi iktidarı tek elde birleştirerek bunların birbirini sınırlamasına engel olmaktadır. Marksistler bu gerçeği incelemeye henüz başlamışlardır, ama «bürokrasi» adı altında yürütülen bu inceleme henüz yüzevde kalmaktadır.

Her devletin niteliği gereği tehlikeli olduğunu, sosyalist devletin de tehlikeli olduğunu (hattâ bazı bakımlardan sosyalist devletin daha da tehlikeli olabileceğini), ekonomik sömürmeden bağımsız bir politik baskı olduğunu kabul etmek, belki de ilk bakışta sanıldığı kadar Marksizmden uzak bir görüş değildir. Bu doğrultuda vollar açılmış bulunuyor, bu vollarda keşfe çıkmak gerek. Devletin tedricen vokolusunu (burada söz konusu olan sosyalist devlettir) insanın tam özgürlüğe ulaşmasını temel şartı olarak kabul etmek, dolayısıyla devletin, sosyalist olsa bile, insanı ezen unsurlar tasdiğini itiraf etmek değil midir? Marks. Paris Komünü tecrübelerinde, Lenin de Sovyetler Öretisinde sosyalist devletin alanını sınırlamak için teknik araçlar aramamışlar mı?

Marksizm, siyasi demokrasiinin mevcut olmadığı, ya da sadece biçimsel olarak mevcut olduğu Ondokuzuncu Yüzyılda ortaya çıkmıştır. Marksizmin ilk uygulama alanı çok partili düzenin asla işlemediği ve halâ da işlevimeceği otokratik ülkeler oldu. Bu şartlar altında doktrinini sadece monokratik ve otoriter vechelerinin geliştirilmesi ve öteki vechelerin ihmal edilmesi doğaldır. Ama şimdi artık doktrinini bu ihmal edilmiş vechesinin, modern, sanayileşmiş toplum için geliştirilmesi bir eörev olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yapılmazsa, Aragon'un bevanları ve buna paralel sözler havada kalır.

(1) Özellikle İspanyol Komünist Partisi Genel Sekreteri S. Carillo'nun Milletlerarası Yeni Dergi'deki beyanları, Kasım 1964. Bu, biraz Önyedinci Konferansta Fransız Komünist Partisinin tutumudur.

(2) F. Fülberg, Avusturya Komünist Partisi yöneticisi, Milletlerarası Yeni Dergi, Kasım 1964.

REKLAMINIZI GAZETE VE DERGİLERLE DEĞERLENDİRİN!

BASIN İLAN KURUMU

YURT İÇİ VE YURT DIŞI REKLAMLARINIZ İÇİN

HİZMETİNİZDEDİR.

Genel Müdürlük :

Cağaloğlu, Türkocağı Caddesi No. 1
İstanbul

Telefon : 27 66 00 - 27 66 01

Telegraf adresi : BASINKURUMU

(BASIN: 10179)

ARIF DAMAR

ALICI KUŞ

Şiirler

ÇIKTI

Kapak Düzeni : Sait Maden

Fiati 250 Kuruş

Dağıtım : Uğrak Kitabevi, Beyazıt

(YÖN 091)